

ΠΗΓΕΣ ΣΧΟΛΙΚΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ

➤ Με βάση τις ιστορικές σας γνώσεις και το περιεχόμενο των ακόλουθων παραθεμάτων να απαντήσετε στις πιο κάτω ερωτήσεις: α) Γιατί την προεπαναστατική περίοδο οι Έλληνες δημιούργησαν πελατειακά δίκτυα και όχι κόμματα; β) Ποιες επιδράσεις άσκησε η ανάπτυξη των πελατειακών δικτύων της προεπαναστατικής περιόδου, μετά την επανάσταση του 1821 στη δημιουργία του Ελληνικού κράτους;

ΠΑΡΑΘΕΜΑ_1

Η σχέση πελατείας είναι μία σχέση εκούσιας διπολικής ανταλλαγής ανάμεσα σε κοινωνικούς φορείς άνισης κοινωνικής και οικονομικής ισχύος, που στηρίζεται στην αμοιβαία ανάληψη υποχρεώσεων παροχής ορισμένων διαφορετικών υπηρεσιών, χωρίς το πλέγμα αυτό των υποχρεώσεων να εντάσσεται σ' ένα δεδομένο έννομο ή οπωσδήποτε θεσμοποιημένο σύστημα αξιολογικών κανόνων συμπεριφοράς και αντιστοίχων κυρώσεων.

Γεώργιος Κοντογιώργης (επιμ.): Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα . Αθήνα 1977, σ.76

ΠΑΡΑΘΕΜΑ_2

Κόμμα: ένωση πολιτών, οι οποίοι έχουν συσσωματωθεί λόγω κοινών πολιτικών απόψεων, συμφερόντων και στόχων, ώστε να κατακτήσουν μέσω της κατοχής πολιτικών ηγετικών θέσεων τόση εξουσία μέσα σε ένα κράτος..., ώστε να μπορούν να πραγματοποιήσουν τους πολιτικούς τους σκοπούς.

Reinhart Beck: Sachwörter- buch der Politik. Στουτγάρδη 1986.

ΠΑΡΑΘΕΜΑ_3

Η πολιτική αποτελούσε, κοντά στα άλλα, και σημαντική οικονομική δραστηριότητα: ήταν δηλαδή τρόπος βιοπορισμού που τον επιδίωκαν και τον εξασφάλιζαν από ποικίλες, κάποτε και ανορθόδοξες πηγές. Η πεποίθηση ότι η κατάκτηση μιας θέσεως έδινε τη δυνατότητα στον κάτοχο της να προάγει, περισσότερο και από το γενικό καλό, τα προσωπικά του συμφέροντα μεταφέρθηκε και διατηρήθηκε στον κρατικό μηχανισμό, όταν με την επιτυχία της Επανάστασης το ίδιο το κράτος έγινε αντικείμενο ανταγωνισμού μεταξύ των Ελλήνων. Η νομιμοφροσύνη απέναντι στην οικογένεια, που ως ομάδα κοινωνική είχε αποκτήσει προτεραιότητα απέναντι στο

έθνος, το προσωπικό συμφέρον, επίσης, έκαναν το άτομο να αποβλέπει συχνά στην εκμετάλλευση της κρατικής μηχανής προς όφελος των συγγενών και των φίλων του, σε βάρος των αντιπάλων του.

Ιωάννης Πετρόπουλος - Αικατερίνη Κουμαριανού: ΙΕΕ, ΙΓ', σ. 27.

ΠΗΓΕΣ ΚΕΕ (ΚΕΝΤΡΟΥ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ)

➤ **Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των παραθεμάτων και τις πληροφορίες του βιβλίου σας, να προσδιορίσετε τα χαρακτηριστικά του συστήματος των πελατειακών σχέσεων στην Ελλάδα του 19ου αιώνα.**

ΠΑΡΑΘΕΜΑ_1

Η σχέση πελατείας είναι μία σχέση εκούσιας διπολικής ανταλλαγής ανάμεσα σε κοινωνικούς φορείς άνισης κοινωνικής και οικονομικής ισχύος, που στηρίζεται στην αμοιβαία ανάληψη υποχρεώσεων παροχής ορισμένων διαφορετικών υπηρεσιών, χωρίς το πλέγμα αυτό των υποχρεώσεων να εντάσσεται σ' ένα δεδομένο έννομο ή οπωσδήποτε θεσμοποιημένο σύστημα αξιολογικών κανόνων συμπεριφοράς και αντιστοίχων κυρώσεων.

Γεώργιος Κοντογιώργης (επιμ.): Κοινωνικές και πολιτικές δυνάμεις στην Ελλάδα . Αθήνα 1977, σ.76

ΠΑΡΑΘΕΜΑ_2

Κύριο στοιχείο του ανεπίσημου συστήματος (σημ.: διακυβερνήσεως-παραδοσιακή επιβίωση από την οθωμανική εποχή, το οποίο λειτουργεί συγχρόνως με το επίσημο σύστημα διακυβερνήσεως που ενυπήρχε στις δυτικότερες καινοτομίες, κατά την οθωμανική περίοδο) ήταν η «προστασία». Δεν ήταν θεσμός νομοθετημένος αλλά καθιερωμένος από την καθημερινή χρήση και τη συνήθεια. Δημιούργημα μιας κοινωνίας χωρίς έντονη διαφοροποίηση στον πολιτικό, τον οικονομικό, τον κοινωνικό τομέα, η «προστασία» αποτελούσε μέρος ενός ευρύτερου κοινωνικού διακανονισμού τον οποίο οι Έλληνες είχαν δοκιμάσει στον προσωπικό τρόπο ζωής τους. Κύριο χαρακτηριστικό του ήταν η εξάρτηση· όχι όμως εξάρτηση από το φεουδάρχη, όταν οι θεσμοί αμετάκλητοι και διαρκείς, καθορίζονταν από το νόμο ή την κοινωνική θέση, εκτός από ειδικές περιστάσεις που καθορίζονταν από το νόμο και το έθος. Η εξάρτηση του τύπου «προστάτης πελάτης» προϋπέθετε και την ικανότητα του πρώτου να εξυπηρετεί τον «πελάτη» και την

ελευθερία του τελευταίου να διακόπτει τους δεσμούς όταν έβρισκε ότι δεν τον ικανοποιούσαν τα ανταλλάγματα με τα οποία εξαγόραζαν την εξάρτησή του. Η εξάρτηση ευνοούσε τον ανταγωνισμό ανάμεσα στους «προστάτες» για να επιτύχουν την υπακοή των «πελατών» και ταυτόχρονα τον ανταγωνισμό των τελευταίων για να εξασφαλίσουν την εύνοια των «προστατών». Λειτουργούσε πέρα από διαχωρισμούς τάξεων, δημιουργώντας πλέγματα οριζόντια σε σχήμα πυραμίδας, έτσι ώστε ο προστάτης μπορούσε να γίνεται «πελάτης» ανάλογα με τη θέση του απέναντι σε κάποιον που θα ήταν λιγότερο ή σε κάποιον άλλο που θα ήταν περισσότερο ισχυρός.

Ι.Ε.Ε., ΙΓ', σ. 14

➤ **Λαμβάνοντας υπόψη το περιεχόμενο των παραθεμάτων και τις πληροφορίες του βιβλίου σας, να προσδιορίσετε τα χαρακτηριστικά του συστήματος των πελατειακών σχέσεων στην Ελλάδα του 19ου αιώνα.**

ΠΗΓΗ 1

Το σύστημα των πελατειακών σχέσεων. Συνθήκες διαμόρφωσής τους στην Ελλάδα. Ο Βαυαρός λόγιος Friedrich Thiersch, που είχε έρθει σε στενή επαφή με ελληνικές πολιτικές ομάδες το 1832, έδωσε μία κλασική περιγραφή του συστήματος των πελατειακών σχέσεων: «Για να κατανοήσει κανείς τη φύση αυτού του συστήματος των πελατειακών σχέσεων και τις υποχρεώσεις που επέβαλλε στους προστάτες, πρέπει να κατανοήσει σε ποια κατάσταση είχαν αφήσει την κοινωνία στην Ελλάδα οι αιώνες, οι χιλιετίες ίσως. Αφού δεν υπήρχε κεντρική εξουσία ικανή να ελέγχει και να υπερασπίζεται τους ανθρώπους, καθένας ήταν αναγκασμένος να αναζητεί αλλού στήριγμα και προστασία. Το φυσικότερο και ασφαλέστερο στήριγμά βρισκόταν στην οικογένεια, της οποίας τα μέλη, αλλά και οι συγγενείς ως τον δεύτερο βαθμό, πουθενά δεν ήταν τόσο στενά συνδεδεμένα και τόσο έτοιμα να αλληλοβοηθηθούν όσο στην Ελλάδα. Ύστερα, ο απομονωμένος άνθρωπος έπρεπε να εξασφαλίσει μια θέση ανάμεσα στους άλλους. Ανάλογα με το πόσο αδύνατος ή δυνατός αισθανόταν, γινόταν οπαδός κάποιου ισχυρού, ή συγκέντρωνε ο ίδιος οπαδούς γύρω του. Με τον τρόπο αυτό, κάθε επιφανής έχει γύρω του έναν λίγο πολύ σημαντικό αριθμό από υποτακτικούς, που τον συναναστρέφονται, τον ακούνε, ζητούν τη συμβουλή του, εκτελούν τις επιθυμίες του και υπερασπίζονται τα συμφέροντα του, προσέχοντας πάντα να είναι

αντάξιοι της εύνοιας του και να κερδίζουν την εμπιστοσύνη του. Αυτή είναι η προέλευση και η φύση των αναρίθμητων φατριών από τις οποίες είναι γεμάτη η Ελλάδα. Οι αρχηγοί τους, όταν δεν αισθάνονται αρκετά δυνατοί, ώστε να είναι, οι ίδιοι και οι οπαδοί τους, αυτοδύναμοι, μπαίνουν στην υπηρεσία ενός ισχυρότερου αρχηγού, αυξάνοντας με την προσχώρησή τους τη δύναμη και την επιρροή του. Αυτοί λοιπόν συνδυάζουν το ρόλο του προστάτη απέναντι στους πελάτες τους με το ρόλο του πελάτη απέναντι στον προστάτη που στέκεται σε ψηλότερη βαθμίδα. Με τη συνένωση ακριβώς αυτών των ομάδων σχηματίζονται τα κόμματα.

.....

Ο George Finlay, ο άγγλος φιλέλληνας που έγραψε μια σημαντική ιστορία της μεσαιωνικής και νεότερης Ελλάδας, μολονότι δεν αναλύει πουθενά λεπτομερώς το σύστημα, και δεν εμβαθύνει στην τεράστια σημασία του για τη δομή των ελληνικών πολιτικών πραγμάτων, αναγνωρίζει την ύπαρξη του παρεμπιπτόντως, όταν αναφέρεται «στους προσωπικούς οπαδούς και στις ένοπλες ομάδες» των προεστών. Ακόμη και το 1863, ο γάλλος περιηγητής Antoine Grénier σημειώνει ότι το σύστημα επιζεί: «Υπό τον τουρκικό ζυγό οι Έλληνες είχαν δύο ειδών προστάτες απέναντι στους τυράννους τους: 1ον τους προεστούς ή τους οπλαρχηγούς τους, και 2ον τους ξένους προεστούς. Έτσι διαμορφώθηκαν οι συνήθειες, οι παραδόσεις, στην ουσία οι αναγκαιότητες που εξακολουθούν ακόμη να υπάρχουν».

J. A. Petropulos, *Πολιτική και Συγκρότηση Κράτους στο Ελληνικό Βασίλειο (1833-1843)*, Α'-Β', εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 1997, σσ. 67-68